

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТІ**

**МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТ**

**ЖАС ҒАЛЫМДАР, МАГИСТРАНТТАР,
СТУДЕНТТЕР МЕН МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ
«XXIII СӘТБАЕВ ОҚУЛАРЫ» АТТЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

**МАТЕРИАЛЫ
МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ, МАГИСТРАНТОВ,
СТУДЕНТОВ И ШКОЛЬНИКОВ
«XXIII САТПАЕВСКИЕ ЧТЕНИЯ»**

ТОМ 7

**ПАВЛОДАР
2023**

ӘОЖ 001
КБЖ 72
Ж64

Редакция алқасының бас редакторы:

Садықов Е. Т., э.ғ.д., профессор, «Торайғыров университеті» КЕАҚ Басқарма
Төрағасы – Ректор

Жауапты редактор:

Ержанов Н. Т., б.ғ.д., профессор, «Торайғыров университеті» КЕАҚ ғылыми
жұмыс және халықаралық ынтымақтастық жөніндегі –Басқарма мүшесі-проректор

Редакция алқасының мүшелері:

Ахметов К. К., Бегимтаев А. И., Бексейтов Т. К., Испулов Н. А., Кислов А. П.,
Колесников Ю. Ю., Абишев К. К., Шакарманова М. П., Крыкбаева М. С.,
Исенова Б. К., Ибраева А. Д.

Жауапты хатшылар:

Айтмағамбетова Г. А., Акимбекова Н. Ж., Алимова Ж. С., Арынова Ш. Ж.,
Ахметов Д. А., Ашкина А. А., Бармина Е. Ю., Бахбаева С. А., Бейсембаева А. К.,
Бельгибаева К. К., Боранкулова Б. Е., Джанарғалиева М. Р., Джусупова Э. М.,
Жакубаева Б. Б., Жумабекова Д. К., Жуманбаева Р. О., Зарипов Р. Ю.,
Исимова Б. Ш., Искакова З. С., Казбеков Е. Ж., Клошина З. В., Кривец О. А.,
Нургожина Б. В., Ордабаева Ж. Е., Сарбасов А. К., Суентаева З. Т., Таничев К. С.,
Тапалчинова А. С., Титанов Ж. Е., Токтарбекова А. Б., Толокольникова Н. И.,
Фазлутдинова Ж. К., Шабамбаева А. Г., Шагиева Г. Т.

Ж64 «XXIII Сәтбаев оқулары» атты Халықаралық ғылыми конференциясының
материалдары. – Павлодар : Торайғыров университеті, 2023.

ISBN 978-601-345-364-4 (жалпы)
Т. 7 «Студенттер». – 2023. – 490 б.
ISBN 978-601-345-357-6

«XXIII Сәтбаев оқулары» атты Халықаралық ғылыми конференциясы
(12 сәуір 2023 жыл) жинағында келесі ғылыми бағыттар бойынша ұсынылған
мақалалар енгізілген: Энергетика, Физика-математикалық және компьютерлік
ғылымдары, Ауыл шаруашылығы және АӨК, Мемлекеттік басқару, бизнес және құқық,
Заманауи инженерлік инновациялар мен технологиялар, Жаратылыстану ғылымдары,
Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдары, Техникалық және кәсіптік білім беру.

Жинақ көпшілік оқырманға арналады.

Мақала мазмұнына автор жауапты.

ӘОЖ 001
КБЖ 72

ISBN 978-601-345-357-6 (Т. 7)
ISBN 978-601-345-364-4 (жалпы)

©Торайғыров университеті, 2023

Жаратылыстану ғылымдары
Естественные науки

Секция 19
Биологияның өзекті мәселелері
Актуальные проблемы биологии

УЧЕБНЫЕ СТРЕСС ФАКТОРЫ СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖА
И МЕТОДЫ БОРЬБЫ С НИМИ

АНАНЬЕВА Е.

студент, Павлодарский колледж сервиса и питания, г. Павлодар

КОЗИЙ Д.

студент Павлодарский колледж сервиса и питания, г. Павлодар

ФАРГИЕВА К. М.

преподаватель биологии КГПИ на ПХВ «ПКСиП»

Образовательная деятельность студентов колледжа – одно из самых интеллектуально и эмоционально напряженной деятельности. Увеличение мобилизации внутренних ресурсов и их перегрузка могут привести к нарушению процесса психологической адаптации, что приведет к ухудшению психического и физического здоровья. Период обучения оказывает значительное влияние на формирование личности, поэтому тема стрессаустойчивости очень актуальна.

Под напряжением, В. А. по Бодровым мы понимаем функциональное состояние организма и психики, характеризующееся значительными нарушениями биохимического, физиологического, психического состояния и поведения человека, вызванными экстремальными психогенными факторами (опасность, сложность или вредность условий жизни). Не все эффекты вызывают стресс. Слабые факторы не вызывают стресса, они возникают только тогда, когда нагрузка превышает обычные адаптационные возможности человека. Стресс может возникнуть, когда внешняя ситуация воспринимается индивидом как требование, угрожающее превышением его возможностей и ресурсов. Следовательно, стресс возникает только тогда, когда студент оценивает, что внешние и внутренние требования вызывают чрезмерное напряжение сил или превышают его возможности. Эта сторона стрессовых реакций на социогенные факторы подчеркивает необходимость индивидуального подхода к этой проблеме

Обусловлен ряд стресс-факторов возникающих в процессе учебной деятельности студентов колледжа: учебная программа

Если ничего из перечисленного нет, можно смело готовить и наносить на лицо полезные маски с соком алоэ и медом [1].

Фреш-маска для лица на основе алоэ – произвела взрыв в индустрии красоты, и самая лучшая маска, созданная из того, самого элексира у себя дома. Фреш-маска поможет поддержать естественный гидробаланс кожи, улучшить ее текстуру, сгладить мелкие морщины и придать упругость. Маска обеспечивает потрясающий уход даже для самой сухой, уставшей и раздраженной кожи, возрождая ее эластичность и здоровый вид.

В ходе эксперимента исследовательской работы, в процессе смешивания пропорций мы смогли найти лучшее соотношение, но для каждой пропорции подбираются индивидуально. Смешивали как с медом, маслом виноградных косточек, голубой глиной, огурцом так и наносили чисто измельченные листья алоэ (Рисунок 2).

Рисунок 2 – Фреш-маска из алоэ вера

Не рекомендуется применять алоэ маленьким детям до 3 лет, беременным женщинам, и тем, у кого имеется аллергическая реакция на один или несколько компонентов из его состава. Также

не желательно употреблять сок алоэ при хронических заболеваниях, и при нарушениях нервной системы. Перед первым применением проводите тест на запястье руки. Наносите смесь на 15 минут, если нет покраснения, то можно смело наносить на лицо.

Алоэ по праву считать эликсиром молодости, красоты и здоровья.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Алоэ лечебные виды и эффективные рецепты применение <https://botanichka-ru.turbopages.org/botanichka.ru/s/article/aloec-lechebnyie-vidyi-i-effektivnyie-retseptyi-primeneniya/>.
- 2 Алоэ <https://edaplus-info.turbopages.org/edaplus.info/s/directory-herbs/aloec.html>
- 3 Лечебные свойства алоэ. Применение алоэ в народной медицине <https://heaclub.ru/lechebnyie-svoystva-aloec-primenenie-aloec-v-narodnoj-medicine?ysclid=1f9rr698jq808658031>
- 4 Алоэ <https://foodandhealth-ru.turbopages.org/foodandhealth.ru/s/travy/aloec/>.

ТАБИҒАТТЫ ҚОРҒАУДЫҢ ЗАМАНАУИ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ШАПИЕВА А. С.

студент, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

КАЛИЕВА А. Б.

б.ғ.к., меңгерушісі, «Биология және экология» кафедрасы,
Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Табиғатты қорғаудың мақсаты – адамзат өміріне, өндірісті дамытуға, сондай-ақ жер шарын мекендейтін барлық халықтардың ғылымы мен мәдениетіне қолайлы жағдайлар жасау. Табиғатты ұтымды пайдалану – бұл жағдайдан шығудың жалғыз жолы.

Табиғи ресурстарды ұтымды басқарудың жалпы міндеті – табиғи және жасанды (мысалы, ауыл шаруашылығында) экожүйелерді пайдаланудың ең жақсы немесе оңтайлы жолдарын табу. Пайдалану дегеніміз егін жинау және белгілі бір экономикалық қызметтің биогеоценоздардың өмір сүру жағдайына әсері.

Табиғи ресурстарды басқарудың оңтайлы жүйесін құру мәселесін шешу бір емес, көптеген оңтайландыру критерийлерінің болуымен айтарлықтай қиындайды. Оларға мыналар жатады: максималды өнім алу, өндіріс шығындарын азайту, табиғи

ландшафттарды сақтау, қауымдастықтардың түрлердің әртүрлілігін сақтау, қоршаған ортаны таза ұстау, экожүйелер мен олардың кешендерінің қалыпты жұмысын сақтау.

Қоршаған ортаны қорғау және табиғи ресурстарды қалпына келтіру жөніндегі міндеттер [1, 73–74 б.]:

- зиянкестермен күресудің ұтымды стратегиясы;
- технологияларды жетілдіру және табиғи ресурстарды өндіру;
- өрістен барлық пайдалы компоненттерді барынша толық және жан-жақты алу;
- кен орындарын игергеннен кейін жерді қалпына келтіру;
- өндірісте шикізатты үнемді және қалдықсыз пайдалану;
- Өндірістік қалдықтарды терең тазарту және пайдалану технологиялары; - бұйымдарды пайдаланудан шығарғаннан кейін материалдарды қайталама пайдалану;
- шашыраңқы пайдалы қазбаларды алуға мүмкіндік беретін технологияларды пайдалану;
- жетіспейтін минералды қосылыстардың табиғи және қазба алмастырғыштарын пайдалану;
- жабық өндірістік циклдар (әзірлеу және қолдану);
- энергия үнемдеу технологияларын пайдалану;
- жаңа экологиялық таза энергия көздерін әзірлеу және пайдалану.

Жалпы, қоршаған ортаны қорғау және табиғи ресурстарды қалпына келтіру міндеттері [2, 257 б.]:

- жергілікті және жаһандық логикалық мониторинг, яғни қоршаған орта жағдайының маңызды сипаттамаларының жай-күйін, атмосферадағы, судағы, топырақтағы зиянды заттардың концентрациясын өлшеу және бақылау;
- ормандарды өрттен, зиянкестерден, аурулардан қалпына келтіру және сақтау;
- қорықтардың, эталондық экожүйелер аймақтарының, бірегей табиғи кешендердің санын кеңейту және ұлғайту;
- өсімдіктер мен жануарлардың сирек кездесетін түрлерін қорғау және өсіру;
- көпшілікке кеңінен білім беру және экологиялық білім беру;
- қоршаған ортаны қорғау саласындағы халықаралық ынтымақтастық.

Табиғатқа деген көзқарасты қалыптастыру, табиғатты ұтымды пайдалануды, болашақтың табиғатты үнемдейтін технологияларын дамыту адам қызметінің барлық салаларында осындай белсенді

жұмыс бүгінгі күннің экологиялық мәселелерін шешіп, табиғатпен үйлесімді ынтымақтастыққа көшуі мүмкін. Табиғи ресурстар ретінде не немесе кім әрекет етеді? Табиғи ресурстар – бұл адамның өз жұмысында қандай да бір жолмен қолданатын табиғи объектілер мен құбылыстар дейді. Оларға қауіпсіз түрде мыналар жатады: ауа, су, топырақ, күн сәулесі, минералдар, флора мен фауна. Табиғи ресурстар тақырыбын ашқанда, Климаттық ресурстарды да жатқызуға болады – бұл ауа мен жел энергиясы. Көлік индустриясы мен өнеркәсіп минут сайын дамып келе жатқандықтан, ауаның көлік түтінімен, шаңмен, пайдаланылған газдармен және басқа да «жаман» заттармен қатты ластануы пайда болды. Ал ірі қалаларда пайдаланылған газ мәселесі ең көп таралған, себебі ол адамдардың денсаулығына теріс әсер етеді. Атмосфералық ауаның тазалығы үшін күрес елдің көптеген бұрыштарында Табиғатты қорғаудың маңызды міндетіне айналды. Таусылмайтын табиғи ресурстарға ғарыштық ресурстарды да жатқызу керек – бұл күн сәулелері, теңіз толқындары мен ағындарының энергиясы. Бірақ тағы да мегаполис қалаларында күн радиациясы адамдардың денсаулығына теріс әсер етеді. Жалғыз нәрсе-күн радиациясының көлемі ауаның түтініне байланысты айтарлықтай азаяды. Бірақ мұны оң сапа деп санамаңыз, мүмкін екі фактор да жағымсыз қасиеттер ретінде әрекет етеді. Табиғатты қорғаудың барлық принциптері табиғи құбылыстардың адамзат үшін маңызы зор екендігіне және оларды барлық тұрғыдан бағалау керек екендігіне байланысты. Табиғат құбылыстарының әрқайсысына табиғатты сақтау үшін белгілі бір өндіріс саласы тұрғысынан ақылмен қарау керек. Мәселен, мысалы, орманды ағаш пен шикізат көзі тұрғысынан қарастыруға болады, ал екінші жағынан оның суды реттейтін және топырақты қорғайтын маңыздылығын байқауға болады. Адам үшін орман бос уақыт ретінде әрекет ете алады, мысалы, бұл ең алдымен демалыс орны. Бұл жағдайда орман өнеркәсіптік мән ретінде автоматты түрде екінші орынға шығады. Табиғатты қорғаудың тағы бір қағидасы-жерді пайдалану және қорғау кезінде жергілікті жағдайларды ескеру қажеттілігі. Бұл қағида аймақтық ереже деп те аталады. Атап айтқанда, бұл елдің су және орман байлығын пайдалануға қатысты. Аймақтық ережеге сәйкес, елдің әр түрлі нүктелерінде бірдей табиғи ресурстармен жұмыс істеу әр түрлі болуы керек, бірақ бұл ресурстың қазіргі уақытта белгілі бір аймақта қалай ұсынылатынына байланысты болуы мүмкін. Үшінші қағида табиғаттағы әртүрлі заттар мен құбылыстардың өзара байланысынан қалыптасады және

бір объектіні қорғауды қамтамасыз ету онымен тығыз байланысты басқа объектілерді қорғауды білдіреді. Сіз тоғандар мен әртүрлі өзендерді қорғау мысалында ойлана аласыз. Су қоймаларын қорғауды қамтамасыз ету – бұл балықты қорғау, сонымен бірге су қоймаларын жеке-жеке қорғау. Құстар мен құмырсқаларды қорғау үшінші қағида табиғаттағы әртүрлі заттар мен құбылыстардың өзара байланысынан қалыптасады және бір объектіні қорғауды қамтамасыз ету онымен тығыз байланысты басқа объектілерді қорғауды білдіреді. Сіз тоғандар мен әртүрлі өзендерді қорғау мысалында ойлана аласыз. Су қоймаларын қорғауды қамтамасыз ету – бұл балықты қорғау, сонымен бірге су қоймаларын жеке-жеке қорғау. Құстар мен құмырсқаларды қорғау үшінші қағида табиғаттағы әртүрлі заттар мен құбылыстардың өзара байланысынан қалыптасады және бір объектіні қорғауды қамтамасыз ету онымен тығыз байланысты басқа объектілерді қорғауды білдіреді. Сіз тоғандар мен әртүрлі өзендерді қорғау мысалында ойлана аласыз. Су қоймаларын қорғауды қамтамасыз ету бұл балықты қорғау, сонымен бірге су қоймаларын жеке-жеке қорғау. Құстар мен құмырсқаларды қорғау – ормандарды зиянкестерден бір мезгілде қорғау.

Табиғатты сақтау және ұтымды пайдалану күрделі мәселе болып табылады және оны шешу экожүйелерді сақтауға бағытталған мемлекеттік шараларды дәйекті түрде жүзеге асыруға да, қоғамды өзінің әл-ауқаты үшін қаржыландыруда тиімді болатын ғылыми білімді кеңейтуге де байланысты [3, 168 б., 4, 126 б.].

Табиғатты қорғау – бұл елдің табиғи ресурстарын ұтымды пайдалануға және қорғауға, сондай-ақ қоршаған ортаны ластанудың әртүрлі түрлерінен қорғауға бағытталған. Табиғат адам өмірінде басты рөл атқарады. Адамзат үшін табиғат жер бетіндегі тіршілік пен тіршіліктің негізгі көзі болып табылады.

Қорытындылай келе, табиғаттың ластану жолдары толы екенін қосуға болады. Қалалардағы, ауылдағы, жердегі тазалық үшін күрес өзінен басталуы керек. Өйткені, адамдар оңтайлы ортада өмір сүруге ыңғайлы. Оңтайлы орта – табиғаттың табиғи жағдайы. Кішкентай кезінен бастап балаларды табиғатты ластамауға үйретіңіз, өйткені барлық үлкен проблемалар барлық ұсақ жағдайлардан тұрады. Бір заңнама барлық мәселелерді шеше алмайды. Біздің міндетіміз – адамның қоршаған ортаны қорғау ережелерін де, елдің заңнамасында көзделген ережелерді де сақтау. Барлық адамдар өздерінің бүгінгі күнмен ғана емес, болашақ туралы, ұрпақтарына

кандай табиғи орта қалдырылатыны туралы ойлануы керек екенін түсінуі керек.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Махотлова М. Ш. қарқынды егіншілікті экологияландыру [Мәтін] / М. Ш. Махотлова // ғылыми және қолданбалы зерттеулер журналы. – 2015. – № 4. – 73–74 б.

2 Боголюбов, С. А. экологиялық құқық / с. А. Боголюбов. – М. : жоғары білім, 2017. – 257 с.

3 Бринчук, М. М. экологиялық құқық / М. М. Бринчук. – М. : заңгер, 2015. – 168с.

4 Ерофеев, Б. В. экологиялық құқық / Б. В. Ерофеев. – М. : Юрайт, 2014. – 126 с.

Секция 20

*Денсаулық сақтау сұрақтарына заманауи көзқарастар
Современные подходы в вопросах здравоохранения*

NUTRITIOLOGY AND BASICS OF HEALTHY NUTRITION

ASHANIN A. I.

student, Toraighyrov University, Pavlodar

BATYASHOVA I. V.

senior lecturer, Toraighyrov University, Pavlodar

BERKINOV N. R.

lecturer, Toraighyrov University, Pavlodar

KRIVETS O. A.

senior lecturer, Toraighyrov University, Pavlodar

ODNODVORETS V. V.

student, Toraighyrov University, Pavlodar

Every person needs food to provide energy, without which life is impossible. Health and well-being depend on the adequacy of nutrition. A healthy and varied diet can prevent the development of many diseases, and successful treatment of diseases that have already arisen will be impossible without products that are beneficial for the body.

In recent decades, the physical activity of a significant portion of the population has declined significantly, especially in developed countries. To reduce energy costs, the standards for the energy value of consumed food products had to be revised downward. In other words, with reduced energy consumption, food should contain fewer calories, carbohydrates,

На наш взгляд главной социальной проблемой в нашем мире в обществе, считается именно подавление человека. Которую нужно решать в срочном порядке, ведь мы хотим чтоб наше поколение выросло порядочным, умным и добрым, но если не придать этому значение наше поколение может вырасти негативным и психологически не уравновешенным.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Дмитрий Ю. Г., научная статья. Преступное возбуждение ненависти либо вражды, а равно унижение человеческого достоинства: некоторые особенности объективной стороны.
- 2 Т. С. Шахматова, ученые записки казанского университета. Оскорбление как инструмент языкового насилия в речевых ситуациях институционального общения.
- 3 А. Л. Южанинова, известия Саратовского университета. Психолого-юридические критерии унижения чести и достоинства граждане социально-психологическая судебная экспертиза.

Мазмұны

Жаратылыстану ғылымдары Естественные науки

Секция 19 Биологияның өзекті мәселелері Актуальные проблемы биологии

Ананьева Е., Козий Д., Фаргиева К. М. Учебные стресс факторы студентов колледжа и методы борьбы с ними	3
Ивакина Ю. И., Фаргиева К. М. Сбор лекарственных растений с. Павлодарское и их применение в домашней аптечке	9
Каленник А. Ю., Уалиева Р. М. Мониторинг резистентности бактерий к дезинфектантам терапевтического назначения	14
Манап Д. Қ., Калиева А. Б. Павлодар облысындағы ірі кара малдың эхинококкоз эпизоотологиясы	19
Мергенбек Ж. С., Калиева А. Б., Қабдолла М. О. Жануарлар дүниесі мен су биологиялық ресурстарын экономикалық бағалау	27
Муздафий Д., Аманова Г. К. Павлодар қалалық саябағының флорасы.....	31
Мустафина А. Е., Чичерова У. А., Гибадилова А. М., Жумабаева С. Е. Микробный пейзаж е. Coli в условиях университета.....	38
Нурланова М. С., Сманова Қ. С., Жумадина Ш. М. Студенттің салауатты өмір салтының негіздері	44
Пичугина В. В., Бирюкова А. А., Уалиева Р. М., Фитоэкспертиза семян льна масличного как фактор оптимизации технологии посева в условиях Павлодарской области	49
Татарская У., Ткачева А., Фаргиева К. М. Алоэ – эскулап XXI века	55
Шапиева А. С. , Калиева А. Б. Табиғатты қорғаудың заманауи мәселелері.....	59

**«XXIII СӘТБАЕВ ОҚУЛАРЫ» АТТЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

ТОМ 7

Техникалық редактор: А. Р. Омарова

Корректор: Д. А. Кожас

Компьютерде беттеген: А. К. Темиргалинова

Басуға 12.04.2023 ж.

Әріп түрі Times.

Пішім $29,7 \times 42 \frac{1}{4}$, Офсеттік қағаз.

Шартты баспа табағы 28,20. Таралымы 500 дана.

Тапсырыс № 4049

«Toraighyrov University» баспасы
«Торайғыров университеті» КЕ АҚ
140008, Павлодар қ., Ломов к., 64.